

7. Державна служба в Україні у 2005 – 2012 роках (основні показники якісного та кількісного складу) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://infolight.org.ua>.

8. Гошовская В. Концептуальные подходы к оценке экономической эффективности деятельности органов местного самоуправления / В. Гошовская, П. Ворона // Местное самоуправление и региональное развитие в Украине. – 2013. – № 1. – С. 34–38.

9. Газарян С. В. Концепція зростання потенційних можливостей особи, уповноваженої на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування / С. В. Газарян // Теорія та практика державного управління. – 2013. – № 1. – С. 370–377.

УДК 332.14

Чухно І. А., к.держ.упр., НФаУ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті досліджено сучасний стан та проблеми державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів. Запропоновано напрями його вдосконалення.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, регіональний розвиток, державне управління, державне регулювання регіонального розвитку.

Постановка проблеми. В сучасних умовах проблема державного регулювання і забезпечення умов для належного соціально-економічного розвитку регіонів є надзвичайно важливою. Характерною ознакою розвитку нашої держави і трансформації системи управління нею в останні роки є вплив глобалізаційних процесів та орієнтація на європейську інтеграцію. І хоча проблемам регіонального управління і забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів на державному рівні приділяється значна увага, сформулювати умови для їх належного вирішення в рамках державної політики нашої держави поки що не вдалося. Особливої гостроти, серед цілого ряду проблем регіонального розвитку, в сучасних умовах набувають наявність значних міжрегіональних диспропорцій та невідповідність існуючої системи адміністративно-територіального устрою і територіального управління сучасним викликам, що стоять перед системою державного управління ринковими умовами господарювання та суспільно-політичними процесами, що відбуваються як в Україні, так і у світі.

Великого значення пошук шляхів ефективного регулювання регіонального розвитку, вирівнювання диспропорцій між ними набуває на сучас-

ному етапі загострення суспільних протиріч, що загрожують безпеці нашої держави. Забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів і формування на цій основі умов для створення належного рівня та якості життя населення на всій території держави сприятиме зменшенню суперечностей між ними, налагодженню добрих сусідських відносин, стабілізації і єдності нашої держави.

Актуалізація питань регіонального управління на соціально-економічній сфері є надзвичайно важливою за сучасних умов, адже одним з основних завдань держави в сучасних умовах розвитку суспільства можна вважати створення належних умов для життя людей, громадян такої держави. Практично з проголошення незалежності України питання соціального розвитку, соціального забезпечення визначаються пріоритетними на державному рівні. Проте результати державної політики в цій сфері є недостатніми – низьким залишається рівень життя переважної частини населення країни, статистичні показники свідчать про досить низький рівень оплати праці в нашій державі і значну його диференціацію за сферами діяльності, галузями та регіонами, високий рівень безробіття та слабке соціальне забезпечення населення. У зв'язку з цим зростає необхідність забезпечення орієнтації системи державного управління в нашій державі не лише на створення умов для економічного зростання, а й на вирішення соціальних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціально-економічного розвитку держави та державного регулювання регіонального розвитку досліджували ряд вчених, зокрема В. Д. Бакуменко, В. Г. Бодров, С. О. Біла, З. С. Варналій, В. Є. Воротін, В. І. Гайдуцький, Б. М. Данилишин, М. І. Долішній, Я. А. Жаліло, В. С. Загорський, Е. М. Лібанова, М. К. Орлатий, В. А. Скуратівський та інші.

Постановка завдання. Мета статті – охарактеризувати сучасні проблеми державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів і визначити основні підходи до їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Державне регулювання соціально-економічного розвитку регіонів у нашій державі здійснюється в рамках державної регіональної політики – комплексу заходів, спрямованих на розроблення та реалізацію ефективних механізмів управління економічним, соціальним, культурним, екологічним розвитком регіональних спільнот на основі узгодження державних і регіональних інтересів та раціонального використання специфічного потенціалу регіонів. У цьому контексті регіональна політика тісно пов'язана з іншими сферами державної політики, що реалізуються на різних рівнях територіальної організації влади [2, с. 9], а також державної соціально-економічної політики – цілеспрямованого, організуючого, регулюючого впливу держави (через систему її органів і посадових осіб) на всі суспільні процеси, включаючи свідомість, поведінку і діяльність людей, що здійснюється в межах суб'єктивного фактора (суспільства) і являє собою управлінський вплив одних людей, організованих у владні структури, на ін-

ших, головним чином зайнятих у сферах відтворення матеріальних, соціальних і духовних продуктів (споживацьких цінностей) [1, с. 48–49].

При цьому найбільш важливими елементами державної соціально-економічної політики, необхідної для формування соціально-орієнтованої економіки, є: підвищення конкурентоспроможності ринкового середовища (через посередництво традиційних заходів антимонопольної політики, розвитку малого бізнесу, стимулювання приватної інвестиційної активності, а також державного інвестування ряду галузей, що створюють необхідні споживацькі блага); здійснення основних соціальних обов'язків (виплата державних соціальних трансфертів, фінансування виробництва суспільних благ) за рахунок основних джерел – соціальних страхових внесків і податкових доходів держави [1, с. 61].

Велике значення для ефективного регулювання регіонального розвитку і забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів має повне і обґрунтоване нормативно-правове забезпечення цього процесу. Основними нормативними документами в цій сфері є Закон України "Про стимулювання розвитку регіонів", що визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації державної регіональної політики щодо стимулювання розвитку регіонів та подолання депресивності регіонів, Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року", яка визначає ключові проблеми регіонального розвитку, пріоритети державної регіональної політики з погляду загальнонаціональних потреб та інтересів, Закони України "Про місцеве самоврядування в Україні" та "Про місцеві державні адміністрації", "Концепція державної регіональної політики", затверджена Кабінетом Міністрів України тощо. Окрім того, державне регулювання розвитку регіонів здійснюється відповідно до державних програм економічного і соціального розвитку України, законів про Державний бюджет України, загальнодержавних програм, інших законів та актів законодавства України, а також програм економічного і соціального розвитку окремих областей, місцевих бюджетів.

Управління регіональним розвитком у цілому та соціально-економічним розвитком регіонів зокрема здійснюється через систему регіонального управління. Вона включає в себе: підсистему центральних і регіональних органів влади; підсистему зв'язків (прямих і зворотних), що виникають між об'єктами і суб'єктами управління; сукупність функцій, що здійснюються державними органами, а також різноманітні методи, ресурси, що використовуються для реалізації цих функцій [2, с. 11]. При цьому слід зауважити, що процеси глобалізації, які відбуваються у сучасному світі, поглиблення і спрощення різноманітних зв'язків у суспільстві, у світовому співтоваристві справляють значний вплив на питання управління регіональним розвитком окремих держав.

Роль держави щодо забезпечення розвитку регіонів у сучасних умовах не обмежується лише регуляторними функціями: стимулювання економіч-

ного зростання, раціонального використання трудового потенціалу, забезпечення прогресивних зрушень у галузевій і територіальній системах, підтримання експорту продукції та послуг. Головною метою державного управління регіональним розвитком стає забезпечення економічної й соціальної стабільності, захист вітчизняних виробників на світових ринках, гармонізація майнових відносин, зміцнення існуючого ладу, демократизація управління, транзит держави в європейські та євроатлантичні структури [2, с. 18–19].

Слід зазначити, що питання забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів є актуальним не лише для нашої держави. Регіональна політика більшості європейських держав спрямована на вирішення схожих проблем регіонального розвитку, які в тій чи іншій мірі є характерними для всіх сучасних держав. Управління регіональним розвитком у значній мірі залежить від виваженості й обґрунтованості державної соціально-економічної політики. На думку В. В. Малікова, про суперечливість процесу формування державної економічної політики в Україні свідчать такі проблеми: відсутність системного підходу до формування державних соціальних гарантій, сучасного інструментарію вибору пріоритетів соціальної політики та механізмів її реалізації; недосконалість нормативно-правового забезпечення у сфері соціального захисту, відсутність єдиної системи "соціального права"; невідповідність заходів соціального забезпечення задекларованим цілям; наявність численних суперечностей у законодавстві України, які ускладнюють реалізацію конституційних прав громадян; недостатня міжвідомча координація органів, які беруть участь у формуванні та реалізації соціальної політики, що призводить до неефективного використання бюджетних коштів; нечіткість розмежування функцій, обов'язків та відповідальності щодо реалізації державних соціальних гарантій між державою й регіонами; відсутність системи кількісних і якісних соціальних індикаторів та термінів їх досягнення; відсутність адресної системи соціальної допомоги; нерозмежування понять "соціальне страхування" і "соціальне забезпечення", що спричиняє плутанину в організації допомоги [5, с. 55].

Для виявлення проблем державного регулювання соціально-економічного розвитку, зважаючи на актуальність їх вирішення для забезпечення стабільності держави та формування належного рівня та якості життя населення, українськими вченими було проведено значну кількість відповідних аналітичних та теоретичних досліджень. Вони свідчать, що стабільному регіональному розвитку в Україні загрожує:

– домінування переважно екстенсивного типу господарювання на місцевому (регіональному) рівні;

– збереження орієнтації промислового виробництва індустріальних і старопромислових регіонів на збільшення експорту продукції енергоємного та екологічно-ризикованого виробництва, що цілком залежить від короткострокових, спорадичних тенденцій поживлення світової ринкової кон'юнктури на групу сировинних товарів і напівфабрикатів;

- посилення залежності економіки регіонів-експортерів від коливань світової кон'юнктури на сировинні групи товарів і напівфабрикати;
- збереження високих показників монополізації регіональних ринків;
- зниження потенціалу ємності внутрішніх регіональних ринків;
- слабкість, нерозвиненість міжрегіональних коопераційних зв'язків;
- неефективність дотаційних і субвенційних механізмів подолання соціально-економічної відсталості територій, затримки у підготовці та укладанні угод щодо регіонального розвитку як інструменту реалізації стратегій розвитку регіонів [6, с. 17–18].

До головних проблем, що перешкоджають динамічному соціально-економічному розвитку регіонів України, відносять:

- неповну завантаженість виробничих потужностей промислових і будівельних підприємств; сповільнення темпів будівництва (передусім житлового);

- значну частку господарств населення у структурі виробництва продукції сільського господарства, що негативно впливає на якість продукції та можливості її збуту;

- дефіцит інвестиційних ресурсів з усіх джерел фінансування, передусім довгострокових;

- нестабільний фінансовий стан суб'єктів господарювання;

- нерозвиненість кредитного ринку, відсутність помітних якісних зрушень у банківській сфері;

- недостатній рівень інноваційної діяльності, нерозвинена інноваційна інфраструктура;

- низький рівень заробітної плати, наявність значних галузевих і територіальних диспропорцій у розмірі оплати праці;

- неефективну структуру зовнішньої торгівлі;

- недостатню активність територіальних громад у вирішенні проблем соціально-економічного розвитку територій [4, с. 5].

Поглибила проблеми соціально-економічного розвитку регіонів України і соціально-економічна криза 2008 – 2009 рр. Її наслідками стали: збереження та поглиблення диспропорцій показників соціально-економічного розвитку регіонів; порушення консолідованого економічного простору країни внаслідок невикладності формування внутрішніх коопераційних зв'язків і більшої ефективності експортного виробництва; зволікання з вирішенням ряду питань соціальної сфери, що належать до компетенції місцевих органів влади й органів місцевого самоврядування; посилення неспроможності більшості громад і регіонів самостійно фінансувати власний розвиток; зупинка в розвитку виробничої та транспортної інфраструктури регіонів; недієве організаційне забезпечення реалізації регіональної політики [6].

На думку В. А. Ільяшенко, підґрунтям для нагромадження системних суперечностей між завданнями економічного та соціального розвитку стали такі чинники:

- низька ефективність і надмірна витратність соціальної сфери;
- переважно фіскальний характер фінансування соціальної сфери;
- можливість для суб'єктів господарювання здобуття конкурентних переваг за рахунок нехтування соціальною відповідальністю;
- відсутність реально діючого ринку праці;
- відсутність належної динаміки продуктивності праці;
- нерозвиненість механізмів "каналізації" доходів населення в заощадження;
- неефективна структура доходів населення [3, с. 193–194].

Найбільш гостро на сучасному етапі стоїть проблема регіональних диспропорцій в соціально-економічному розвитку, актуальність якої значно посилюється проблемами та суперечностями в суспільно-політичному житті нашої країни. Це вимагає від державних органів значного підвищення уваги до проблем управління регіональним розвитком, перегляду існуючих підходів і механізмів у цій сфері з метою забезпечення стабілізації соціально-економічної ситуації, вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів і надання їм відносної самостійності, що сприятиме зменшенню та усуненню протиріч, що загострилися, забезпеченню стабілізації в державі, її єдності і стимулювання подальшого розвитку окремих регіонів та держави в цілому.

Отже, зважаючи на викладені обставини, до основних напрямів удосконалення державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів в сучасних умовах можна віднести такі:

- децентралізація регіонального управління (на основі внесення відповідних змін у чинне законодавство), що обумовлено світовими тенденціями у сфері територіального управління та викликами, що постали перед нашою державою у зв'язку із загостренням суспільно-політичних проблем на сучасному етапі її розвитку, істотне збільшення ролі (і реальних повноважень) органів місцевого самоврядування в управлінні регіональним розвитком;

- економічне забезпечення децентралізації регіонального управління та зростання ролі органів місцевого самоврядування в цій сфері шляхом внесення відповідних змін до бюджетної політики держави, що забезпечили б перерозподіл фінансових надходжень на користь місцевих бюджетів, а також диверсифікація джерел фінансування регіонального розвитку;

- сприяння економічному розвитку, зокрема розвитку малого і середнього бізнесу, адже розвиток економічної сфери регіону має бути економічним підґрунтям для забезпечення його соціального розвитку, формування виробничої та соціальної інфраструктури, підвищення рівня життя населення;

- максимальне врахування та використання при розробці відповідних стратегій, планів та заходів регіонального розвитку потенціалу територій, їх особливостей і відмінностей, конкурентних переваг і слабких місць, уникнення уніфікації в державному регулюванні регіонального розвитку, а також забезпечення на державному рівні зваженого, поважного та толерантного ставлення до всіх регіонів, їх проблем і потреб, пошуку об'єднуючих факто-

рів для досягнення загального позитивного результату в соціально-економічному розвитку всієї держави;

– сприяння розвитку різних форм міжрегіонального співробітництва, ефективність використання яких підтверджена зарубіжним досвідом і сприятиме як соціально-економічному зростанню окремих регіонів, так і налагодженню більш тісних відносин між ними в інших сферах суспільного життя;

– пошук та використання нових сучасних інструментів розробки та реалізації регіональної політики, які б передбачали підвищення ініціативності та активізацію участі територіальної громади та підприємницьких структур у питаннях регіонального розвитку;

– створення умов для розвитку громадянського суспільства, як передумови дієвої, активної участі територіальних громад у розвитку регіонів;

– забезпечення формування та реалізації, при розробці і здійсненні стратегій, планів та заходів соціально-економічного розвитку регіонів, відповідної сучасним умовам розвитку суспільства інформаційної політики, спрямованої на формування позитивного ставлення до органів державного управління і місцевого самоврядування, їх діяльності, формування у територіальній громаді розуміння сутності і особливостей регіональної політики та окремих заходів в її рамках, а також націленої на формування у населення позитивного ставлення до держави, власного регіону, його населення, спрямованої на формування зацікавленості в причетності до розвитку власної території.

Висновки. Загалом, питання забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів у сучасних умовах є дуже складними, і, незважаючи на велику кількість наукових розвідок та заходів державного регулювання в цьому напрямі, потребує подальшого дослідження і пошуку нових сучасних підходів, механізмів, інструментів для вирішення існуючих проблем і забезпечення стабілізації ситуації в нашій державі та її подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Воронкова В. Г. Соціально-орієнтоване державне управління : [монографія] / В. Г. Воронкова, О. О. Фурсін, Н. В. Сапа; під ред. В. Г. Воронкової. – Запоріжжя : Вид-во ЗДІА, 2011. – 256 с.

2. Державне управління регіональним розвитком України : [монографія] / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. – К. : Вид-во НІСД, 2010. – 288 с.

3. Ільяшенко В. А. Формування державної соціальної політики України / В. А. Ільяшенко // Держава та регіони. – 2010. – № 1. – С. 192–197. – (Серія "Державне управління").

4. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні : аналіт. доп. / [кол. авт.]; за ред. С. О. Білої. – К. : НІСД, 2011. – 80 с.

5. Маліков В. В. Державна політика економічного розвитку України / В. В. Маліков // Держава та регіони. – 2011. – № 4. – С. 53–57. – (Серія "Державне управління").

6. Регіони України у після кризовий період: ризики та перспективи розвитку : аналіт. доп. / [кол. авт.]; за ред. С. О. Білої. – К. : НІСД, 2011. – 104 с.